

Oyuncaqlar uşaqların xarakterini formalaşdırır

Oyuncaq uşaqların ən sevimli əyləncəsidir. Onlar saatlarla oyuncaqlarla vaxt keçirir, təmasda olur, sanki oyuncaqların "xarakterinə" uyğun olaraq öz kiçik dünyalarını qururlar. Bütün bunları kənardan müşahidə edən böyüklər isə onların bu əyləncələrini, hərəkətlərini, oyuncaqlarına qarşı münasibətlərini sadəcə təbəssümlə qarşılayır. Bu təbəssüm bizi uşaqlarımız üçün yeni oyuncaqlar almağa da həvəsləndirir. Biz oyuncaqları aldıqca, həm də bol-bol aldıqca, onlara tələbat da artır. İstehsalçı daha hansı, nə cür oyuncaqlarla uşaqların diqqətini cəlb etməyi düşünür və nəticədə gündən-

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "uşaq və gənclərin fiziki və mənəvi inkişafı" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

levizoru açıb cizgi filmləri nümayiş etdirən kanalları tapır və uşağı qoyur onun önünə ki, səsi çıxmasın. Uşaqsə saatlarla həmin cizgi filmlərinə baxmalı olur. Elə buradaca da onun xarakteri formalaşmağa başlayır.

Biz tez-tez uşaqlar arasında oyuncaqlarla, bacı-qardaşları ilə kobud şəkildə rəftar edənlərə rast gəlirik. Sonra bağça müəllimi həmin uşağın yoldaşlarına qarşı kobud davranması barədə bizə məlumat verir. Biz nə edirik, onu bir az danlayırıq, bitir. Daha sonra isə övladımız məktəbə-birinci sinfə yollanır. Yenə sinif müəllimi onun uşaqlarla düzgün rəftar etmədiyini söyləyir. Düşünürük ki, bu uşağın xarakteri belədir də. Yenə də başlayırıq onu danlamağa. Lakin düşünürük ki, axı bu uşaq nə üçün belə olub. Düşünürük ki, bu uşağı bu vəziyyətə biz özümüz gətirib çıxarmışıq. Ona yaşına, anlayışına uy-

Bunu bir daha unutmamalıyıq ki, bu gün düşünmədən, götür-qoy etmədən, övladımızın psixoloji vəziyyətini, yaşını, dərkətmə qabiliyyətini fikirləşmədən aldığımız oyuncaqlar sabah onların da, bizim də faciəmiz ola bilər.

Birincisi, uşaqlara çox oyuncaq almaq ümumiyyətlə, düzgün deyil. Bunu bir valideyn kimi dərk edib qohumlara, yaxınlara da demək lazımdır ki, mənim uşağıma çox oyuncaq almayın. Çox oyuncaq uşağın fikrini haçalayır. O, bilmir ki, əyləncəsini hansı şəkildə qursun. Oyuncaqlar arasında seçim edərkən beyni yorulur, onları bir-birinə qarışdırır. Bəzən hirsələnir, lakin biz bunu kənardan görə bilmirik. Daha doğrusu, çox halda görməyə vaxt tapa bilmirik.

Uşaqlarımıza oyuncaq seçərkən onlara sadə, anamlı, keyfiyyətli oyuncaqlar alınmalıdır. Əks təqdirdə, ən birincisi onların sağlamlığı təhlükə altına düşər. Daha sonra isə zamanla psixoloji vəziyyətində qüsurlar yarana bilər. Bütün bunların qarşısının vaxtında alınma şərtlərindən biri də uşaqla valideyn arasında yaxın təmasın olmasıdır. Valideyn övladına vaxt ayırmalı, onunla birlikdə oyuncaqlarla oynamaq, uşağın hansı oyuncaqlara daha çox meyilli olduğunu müşahidə etməlidir. Əgər uşaqla qəddarlıq, kobudluq ehtiva edən oyuncaqlara meyl aşkar edərsə, onu zaman-zaman doğru olan istiqamətə yönəltməlidir. Bu, uşaq kiçik olarkən asan olur. Lakin o, bir qədər böyükdə, artıq psixologiyası zədələndikdən sonra mümkün olmur.

Hər bir valideyn övladlarını min bir əziyyətlə böyüdü, onların tərbiyəsinin düzgün olması birinci arzusu olur. Lakin bunu da bilmək vacibdir ki, uşaqlar bizim əsərlərimizdir. Sanki bir rəsm əsəri kimi-dirlər. Hansı rənglərdən istifadə etsək, çəkəcəyimiz rəsmdə yalnız o rənglər olacaqdır. Hansı mənzərəni çəkmək istəsək, rəsmi sonunda həmin mənzərə ilə qarşılaşacağıq. Buna görə də uşaqları bu gün onları bütün mənalarda əyləndirən, sabah isə təhlükə ilə üz-üzə qoyan, həyatlarının faciəsinə çevrilən oyuncaqlardan uzaq tutmalıyıq.

Bəli, hər bir valideyn o zaman rahat olur ki, övladlarını xoşbəxt görür. Xoşbəxtlik nədir? Düzgün tərbiyə, sağlam bədən və ruh, təhsil, cəmiyyətdə qazınan mövqe. Bütün bunların təməli isə evlərimizdə, həm də bizim iştirakımızla qoyulur. Bu məsələdə iki cür iştirakçıyıq. Bir hadisələrin düz içərisində, bir də hadisələri kənardan izləyən şəxs kimi. Bu qədər sadə. Düşünürəm ki, bir valideyn üçün hansının ən doğru olduğunu anlamaq heç də çətin deyil...

Mətanət Məmmədova

günə bu sahədə yeniliklərlə qarşılaşırıq. Qarşılaşdıqca isə fərqi nə varamdan bütün növ oyuncaqlardan balacalarda olmasını istəyir, alır, alırıq. İstehsalçı qazanır, bəs istehlakçı? Bu barədə düşünürük-mü?

Oyuncaq həm də tərbiyəedəndir

Əminliklə söyləmək olar ki, oyuncaqlar uşaqların xarakterini formalaşdırır, həm yaxşı, həm pis mənada. Zaman-zaman bunu uşaqlarda müşahidə edirik. Hətta ailədə qız uşaqları böyük, oğlan uşağı kiçik olanda belə qızların gəlinciklərlə oynaması, bəzən oğlan uşağının da onlarla birgə bu oyuncaqlarla əylənməsi onun sakit, yumşaq təbiətli olması ilə nəticələnir. Oğlanın oyuncaq maşını qızların gəlinciyini gəzdirmək, onu bağçaya, məktəbə aparıb-gətirmək üçün istifadə edildikcə, qız və oğlan övladlar arasında birgə yaşamaq, paylaşmaq, qayğı kimi hisslər formalaşır. Bu, məsələnin bir tərəfi.

Digər bir fakta nəzər salaıq. Uşaqlar üçün aldığımız quraşdırma oyuncaqlar onların beyinlərinin inkişafı üçün əhəmiyyətli olmaqla yanaşı, həm də bacı-qardaş arasında birgə oyun oynamaqla nəticələnir. Beləliklə də bu, onların yaddaşına hopur və uşaqlar birgə qurmaq, yaratmaq, həmçinin paylaşmaq ruhunda tərbiyə olunurlar.

Qız uşaqlarına aldığımız gəlinciklərin görünüşü, geyimi, saç quruluşu bu uşaqların xarakterinə yansır. Zaman-zaman görürük ki, uşaqlar özlərini onlara bənzətməyə çalışır. Analarından onlar kimi geyinməyi, saçlarının gəlinciklərinin saçı kimi hörülməsini və yaxud da açıq saxlanmasını, qısa, uzun olmasını istəyirlər.

Aldığımız maşın, tapança ilə oğlan uşaqlarının oynamalarını kənardan müşahidə etdikdə görmək olur ki, onlar hər növ maşınla onun

xüsusiyyətinə uyğun davranmağa çalışırlar. Məsələn, uşaqlar yük, kiçik minik maşınları ilə oyuncaq tanklarını sürərkən eyni səs çıxarırlar. Tank sürəndə daha ucadan, əzmlı səs, yük və minik maşınlarını sürəndə isə tamamilə başqa səs çıxarırlar. Deməli, oyuncaq həm də uşağın ayrı-ayrı əşyalara münasibətini formalaşdırır.

Sadələdiyimiz uşaq oyuncaqlarının çox az hissəsidir. Digər oyuncaqlar da var ki, uşaqlar onlarla ev-cik qurur, oynayır, bu oyuncaqların nə üçün istifadəsini valideynləri, yaxınları tərəfindən öyrənməklə onları müvafiq şəkildə oynadır və oynatmaqla da nələrsə öyrənirlər. Övladlarımız üçün oyuncaq seçərkən bütün bunları düşünüb uşağın yaşını da nəzərə almaq, elə oyuncaqlar seçmək lazımdır ki, onların böyüməsində əhəmiyyəti olsun.

Oyuncaq seçimində bəzən yanılıq

Yanılıq, həm də çox yanılıq. Bu, o qədər əhəmiyyətli məsələdir ki, oyuncaq seçərkən, alarkən, necə deyirlər, min ölçüb, bir biçmək lazımdır. Çünki hər bir oyuncağı uşaqlara almaq olmaz. Ən birinci, bir xeyli vəsait xərclədiyimiz oyuncaqların keyfiyyətinə fikir verilməlidir. Daha sonra isə onun uşaqlarımıza necə təsir etməsi haqqında düşünməliyik. İndi istehsalçılar hər gün məhsulları arasına yeniliklər əlavə edir. Daha nə istehsal edim,

maraqlı, cəlbedici olsun,- deyə düşünür və elə oyuncaqlar istehsal edib bazarlara çıxarırlar ki, bunlar uşaqların psixologiyasını məhv etmək gücünə malik olur. Hansısa vəhşi heyvanın qorxunc görüntüsü və səsi əks olunan oyuncaqlar, çox pis təsir bağışlayan gəlinciklər, təbi ki, uşaqları zaman-zaman psixoloji gərginliklə üz-üzə qoyur. Lakin biz bunu hiss etmirik.

Yaxın qohumlardan birində qonaqlarkən bir hadisənin şahidi oldum. 2-3 yaşında olan uşaq ağlayır, ana gətirib oyuncaqları tökür qarşısına ki, uşaq onlarla başını qatsın. Bu dəfə uşaq daha çox ağlamağa başlayır. Ana hirsələnir. Uşağıdan nə istədiyini soruşur. Sanki bu hələ cümlə qurmağı bacarmayan uşaq dil açıb nə istədiyini anasına anladacaqmış... Nə isə, ana hirsələnir, uşaq ağlayır. Məsələyə qarışmalı oldum. Uşaqla oynamağa başladım. Oyuncaqları bir-bir ona təqdim edərkən gördüm ki, bu uşaq gəlinciklərdən birini ona tərəf uzatdıqda daha möhkəm ağlamağa başladı. Hiss etdim ki, uşaq həmin gəlincikdən qorxur. Onu gizlətdim, oyuna davam etdik. Bir az sonra uşağın qəhqəhəsi otaqla bir idi.

Sonra uşağın anasına məsləhət bildim ki, həmin oyuncağı, ümumiyyətlə, bir daha ona göstərməsin və ona oxşar oyuncağı əsla almasın. Həm də məsləhət bildim ki, oyuncaq seçimində diqqətli olsun. Çünki uşaqlar oyuncaqlarla oynaya-oynaya böyüyürlər. Onlarda oyuncaqlar xarakterlər formalaşdırır. Uşaqlarda aqressiyalar, qışqırmalar, əsəbilik, qəddarlıq, kobudluq-hamısı oyuncaqların onlarda zamanla yaratdığı xarakterlərdir.

İndi mağazalarda oyuncaqlar var ki, əsla alınmamalıdır. Çünki onlara baxanda böyük adam qorxur. Bəs uşaq necə, qorxmaz? Həmin oyuncaqlar nəinki alınmalı, valideynlər onların istehsalçılarını günahlandırmalı, onlardan hesabat istəməlidirlər. Bir sözlə, oyuncaq seçimi hazırda ən həssas məsələdir. Doğru seçilməyən oyuncaq uşaqlarımızın əyləncəsinə yox, onların psixologiyasına zərbəyə çevrilir.

Cizgi filmlərinin oyuncaq seçimində rolu

Valideynlər var ki, uşağı sakitləşdirmək, necə deyirlər, başından edib çoxseriyalı filmlərə baxmaq, ev işləri ilə məşğul olmaq üçün te-

ğün olmayan cizgi filmləri təqdim etməklə, uşağın psixologiyasını tar-mar etmişik.

Bunları dərk etmədiyimiz üçün artıq uşaqlarımız oyuncaqlarını da özləri seçirlər. Cizgi filmlərindəki oxşamaq istedikləri qəhrəmanların oyuncaqlarını almağımızı istəyirlər. Bu dəfə biz yenə onların məhvində doğru yenidən yola çıxırıq və həmin oyuncaqları alırıq. Beləliklə, cizgi filmlərinə baxdıqları zaman övladlarımızın alt şüuruna yerləşmiş mənfi obrazların oyuncaqlarını onların əllərinə verməklə tamamilə ona bənzəməsinə şərait yaradıırıq.

Bu cür uşaqların evdə, bağçada, məktəbdə, həyətdə yaşdıları arasında aqressiv hərəkətləri hələ də bizə çatmır ki, çatmır. Lakin o, böyüyür. Həm də qəddarlıqla, kobudluqla. Bir də baxırıq ki, uşağımız artıq böyük oğlandır. Lakin hər gün yaşdıları ilə dalaşır, gəlir, hər gün ondan gileylər, şikayətlər gəlir. Biz nə deyirik: bu, uşaqlıqdan belədir bax. Başlayırıq yenə onu danlamağa. Lakin danlanmalı uşaq deyil. Biz valideynlərik. Onun bu cür xarakterə malik olmasında günahkar bizik. Bunun üçün özümüzü danlamalı, günahkar hesab etməliyik, növbəti dəfə belə səhvlərə yol verməmək üçün...

Bu gün əyləndirən oyuncaqlar sabahın faciəsi ola bilər